

PAUL GUILSOU (1920-1993)

Iragan Abuztuaren 25ean, goizeko 9 etan, Parise VII.eko La Bourdonnais karrikaren 97.eko 7.solairuan zeukan gela xuhurrean, tiroideko minbiziaren ondorioz, itzali zaigu, bi aita seme mediku adiskideen artean, 30 bat urte honetan Euskaltzaindiak bere urgazle zeukan Pol Giltzu (*) senpenterapez euskaltzalea.

Nehor gutik ezagutu duke hemen, Iparraldeko bizpalau lagunek adiskide ge-neukan herritarra. Bazuen alabaina 37 urte Parisera joana zela eta joanez gero ez zuen herrira itzultzerik onartu, ez etxeko ez apezpikutegetiko dei guziengatik. Bizkitartean beste mundura joan zaigularik ixil-ixila, bere gorpua zientziari utzirik, erran ohi den bezala, eta bere arima Jaungoikoari, aipamen hau zor dio ene us-tez Euskaltzaindiak, belaunaldi bereko garen Iratzeder-ek eta biok prestatu du-guna, paper xaharrak eta aspaldiko oroitzapenak bildurik.

1920.eko Urtarrilaren 24ean sortu zen, Senpere Erkaztegia izeneko baserrian, Pol Giltzu, aita Giltzu eta ama Berhuet senar-emazteen 5.haurra. Lehena Mane, etxen gelditua, 1984.ean hil zen eta honen seme Laurentz-ek jarraitzen du Erkaz-tegian. Bigarrena Benat Uztaritze Arruntzara ezkondu zen eta han zendu zen 1986.an. Joset eta Ana aldiz bizi dira oraino Landes-etako Ychoux hiriko eskual-dean.

Uztaritzeko apezgaitegian eta gero Baionan ikasketak egin ondoan, Paul Guilsou apeztu zen 25 urteetan, 1945.eko Apirilaren 2an eta berehala Mugerrera joan, Janpiarre Urrikarriet erretoraren laguntzera. Zinez norbait bazen, nihonek ere bizpahiru urte lehenago Miarritzen zegoelarik ezagutu, eta gazte askok beza-la, miretsi nuen Urrikarriet aldudar apezta.

Estatu Batuetako James E. Jacob ikerleak Frantziako Euskaldunen etnona-zionalismoaz egin duen lanean aitortzen du Piarres Lafitte eta Janpiarre Urrika-riret izan direla, bakoitza bere gisara, gure belaunaldian abertzaletasunaren hazia erein duten bi gizonak. (Jacob James E., *The Basque of France: a case of perip-heral ethnonationalism in Europe, Political Anthropology*, 1975, I, 67-87).

Eta izatez, Belokeko aita Lertxundi eta Iratzeder-ek prestatu-rik Urrikarriet-ek Mugerreko elizan emaiten zituelarik lehen aldikotz bezperetako salmoak eus-karak, parrokiako eskolan andere Malharin-ek abiatzen zituen lehen irakaspen euskarak, eta apaizetxetik beretik, Rezola eta Mendiola gipuzkoarrek zituzten Euzkadi Irratiaren lehen emankizunak ontzen, Frantziako barne ministro Mitte-

(*) Bere eskutitzetan horrela sinatzen zuen Pol Giltzu.

rrend delako batek, Franco-ri amore emanez, abertzaleen botza gaurtik biharrera ixilarazi zuen arte.

Giro horretan Mugerreko bikari gaztea ere lotu zen bere aldetik, euskararen lantzeari. Zenbait urte geroago Parisetik igorri zizkion hitz hauek Iratzeder adis-kideari: “Apezteko izaki eta, nere ustez Eskualdunen apez bearra, Eskualdunak errespetatuz eta maitatuz nuela egiten ahalko ene apezlana egiten nuen ene baitan eta hortako eskuara ahal bezain ongi jakin nahi nuen”.

Eta orduantsu, bere Xileko atzerrian aita Justo Mari Mokorroa euskal esaldi berezienak biltzen ari zen bezala, Euskal Herrian berean Giltzu apeza euskal erran zahar eta erran airen ihizian zebilen, abiatu berria zen *Herria* astekarian argitaratzen zuela bere “errantegiaren” hoberena.

Mugerren ere lan ona zeraman bestalde apeza gazteak bai haur tipiekin kaximian, bai gazteekin, orduko bikari anitzek bezala, antzerkigintzan. Horren lekuko badugu eskutan lehenik *Nere lehen katixima*, Belokeko Ezkila argitaldaria 1954.ean argitaratu zuena; berak dioenez “nere eskual lanetan maiteena” eta gure ustez, berriz argitara baledi, oraino baliagarri litekeena.

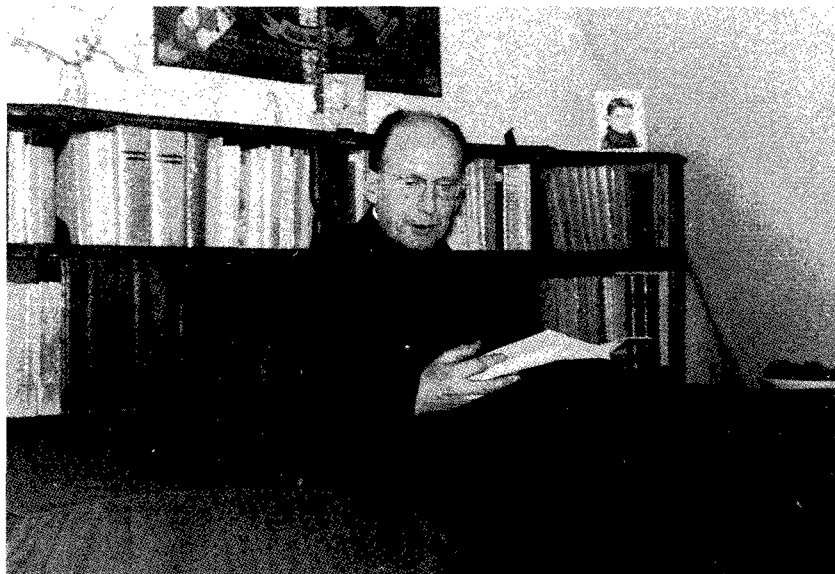
Hor daude gero *Gure Herria* aldizkari berpiztuak argitaratu zituen gure lagunaren antzerkiak: *Gazte: seme galdua* (1950), *Petan Mihiku* (1951), *Koropilo Azeri zaharra* (1952), *Gizona* (1953). Nork edo nork gutiets ditzake menturaz gaur Giltzuren lan horiek, baizik eta klasikoen egokitze batzuez besterik ez direla. Jakin behar da bizkitartean obra horiekin, urte haietan, arrakasta izigarria bildu zuela Euskal herri anitzetan Mugerreko antzerki taldeak. Bestalde ez dugu zeren ahantz zer hainetan zegoen oraino euskal antzerkia, Barbier, Zaldunbide, Mirande, Zerbitzari, Leon Leon eta Lafitten saioengatik, Iparraldeko idazleak bakarrik aipatzeko. Ez baitzen oraino agertu ez Larzabalen ez Monzonen, are gutiago Daniel Landart erdi mugertarraren obrarik.

Zorigaitzez 1950.ean, 46 urtetara doi-doi zoalarik, Janpiarre Urrikarriet apez hil zen, pankreatitis gaizto batek eramanik. Haren orde Mugerren erretore sartu zen Harinordoki baigorriarra eta ondoko urtean bikaria aldatu behar zela. Giltzu gure laguna igorri zuten Hazparneko ikastegira, irakasle kondu, Gaztelu kalonjearen laguntzaile.

1952.tik 1956.ra, lau urte iragan zituen Hazparneko ikastegian senpenter apezak eta gero, bapatean, berak eskatu zidan aurki niezaion —ez dut behinere jakin zergatik— ihesleku bat Parisen. Lehenbizian apezlagun bezala hartu zuten XIX.eko “Marie Médiatrice” deitu elizan, baina handik laster “Saint Pierre du Gros Caillou” parropiara nahiago izan zuen etorri eta geroztik hor zen kokatu azken eguneraino.

Hogeita hamazazpi urte luzez badakit Baionako apezlagun adiskide asko eskaini diola Giltzuri haren sorterrira itzularazteko urrats bat edo beste egitea. Debaldetan izan da beti: irakurri berri dudan gutun batean idazten zuen 1960.ean: “Jainkoak mainaz galdua nauka: Norbait ere ari izana ditaiketo otoitzean duela hiru urte eterdi herritik gan zen apez hunentzat...” Bururatzen baitzuen: “hemen betiko”, emanez, erran behar dugu hitza atxiki zuela gure gizonak.

Ez zion bada uko egin ez etxeari ez euskarari eta bere irakurketa ala solasaldietan Parisen ere ari zen beti ere “errantegia” aberasten: Hiru erran aire andana bederen bazituen igorriak 1975.ean, 1976.an eta 1982.an edo *Herria*-ri edo *Euskaltzaindia*-ri edo Belokera Iratzeder-i. Baina bera ez zen Euskal Herrira hanbat agertzen. Anaiaren ehortzetan kariaza izan omen zen etxen azken aldikotz. Egia erran, uste dut gure adiskideak bere apezlanerako alortzat hartua zuela Pariseko eremu zabal eta nahasia. Ez zituen ez euskaldunak baztertzen eta behin entzun diot Pariseko Euskal Etxearen ardura zuen lagun bati, “kasu” berezi zer-bait etortzen zitzaizolarik, Giltzuri bidaltzen ziola beti, harekin konpon zedin. Gauza jakina zen alabaina gutartean Pariseko ardi eta antxu galduen artzaina bilakatu zela senpenter apeza.

Funtsean *Herria* astekariaren 1961. eta 1962.ko zenbakiak kurritzen dituenak aurki dezake hor, nihonek egin dudana bezala, 80 artikuluko sail luze eta arraro bat. Ez du sailak sinadurarik, baina “Jainkoa sotoetan” du izenburua eta “neskaxta baten oroitzapenak” direla baitio berak, ohartzen gara “Saint Germain des Prés” deitu existentzialista gazteen auzotegiaz, diharduela oso-osorik. Gazte horien “segretarioa”, Lafittek dioen bezala, nor ote zen ez da zail asmatzea, hura baitzen hortik ez urrun bizi zen euskaldun apaiza.

Azkenean aipatuko ditut ere beste bi eskuizkribu, Iratzederren eskutan direnak: batek Tupi-guarani eta Keshua indioen hizkuntzak ditu euskararen parean ezartzen, eta besteak berriz Azteka indioena. Ez diegu ez emanen egileak berak emaiten zien baino garrantzia gehiago, jostatzeko bezala idatziak zituela baitio berak.

Baina gure adiskide zenari “Agur! eta Ikus arte!” erraitean behar dut hemen adiarazi nehork noizbait nahiko duelarik 60. hamarkadako euskal literaturaren historiaz hitzegin, ez dituela agian ahanztiko Pol Giltzu-ren *Petan Mihiku*, *Koropilo Azeri zaharra*, *Seme Galdua*, *Jainkoa Sotoetan* eta *Errantegia*. Nori berea ez ote da alabaina zuzenbidea?

P. Charritton